

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015. Ovaj prevod finansiran je uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud. Za više informacije pogledajte napomenu o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2015. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pur les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

VELIKO VIJEĆE

PREDMET ROHLENA protiv ČEŠKE REPUBLIKE

(Predstavka br. 59552/08)

PRESUDA

STRAZBUR

27. januar 2015.

Ova presuda je konačna ali može biti predmetom redakcijskih izmjena.

U predmetu Rohlena protiv Češke Republike,

Evropski sud za ljudska prava (Veliko vijeće), zasjedajući u Velikom vijeću u sastavu:

Dean Spielmann, *predsjednik*,
Josep Casadevall,
Guido Raimondi,
Ineta Ziemele,
Isabelle Berro,
Elisabeth Steiner,
Päivi Hirvelä,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Işıl Karakaş,
Kristina Pardalos,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Aleš Pejchal,
Valeriu Griţco,
Faris Vehabović,
Dmitry Dedov,
Egidijus Kūris,
Robert Spano, *sudije*,

i Michael O'Boyle, *zamjenik registrara*,

nakon vijećanja zatvorenih za javnost održanih 9. aprila 2014. i 19. novembra 2014. godine,

donosi sljedeću presudu, koja je usvojena posljednjeg spomenutog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je temeljem predstavke (br. 59552/08) protiv Češke Republike koju je Sudu podnio državljanin Češke Republike, g. Petr Rohlena ("podnositelj predstavke"), 4. decembra 2008. u skladu s članom 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija").

2. Podnositelja predstavke je zastupao g. J. Kružík, advokat iz Brna. Češku vladu ("Vlada") je zastupao njen zastupnik, g. V.A. Schorm, iz Ministarstva pravde.

3. Pozivajući se na član 7. Konvencije, podnositelj predstavke je tvrdio da su domaći sudovi, osudivši ga za produženo krivično djelo, retroaktivno primijenili krivično pravo na njegovu štetu.

4. Predstavka je dodijeljena Petom odjelu Suda (Pravilo 52., stav 1. Poslovnika Suda). Dana 14. novembra 2011. predsjednik Petog odjela odlučio je obavijestiti Vladu o podnesenoj predstavci. Dana 18. aprila 2013. Vijeće Odjela, u čijem sastavu su bile sudije Mark Villiger, predsjedavajući Vijeća, Angelika Nußberger, Ganna Yudkivska, André Potocki, Paul Lemmens, Helena Jäderblom, Aleš Pejchal, sudije i Claudia Westerdiek,

registrar Odjela, donijelo je presudu. Prigovor podnesen temeljem člana 7. Konvencije jednoglasno su proglasili prihvatljivim dok su ostatak predstavke proglasili neprihvatljivim, utvrdivši da nije došlo do povrede člana 7. Sudija Lemmens izrazio je zasebno, izdvojeno mišljenje koje je priloženo uz ovu presudu.

5. Dana 9. septembra 2013., nakon zahtjeva podnositelja predstavke od 11. jula 2013., panel sudija Velikog vijeća odlučio je predmet uputiti Velikom vijeću temeljem člana 43. Konvencije.

6. Sastav Velikog vijeća utvrđen je u skladu s odredbama člana 26., stavovi 4. i 5. Konvencije i pravila 24. Poslovnika Suda.

7. Dana 16. januara 2014. predsjednik Suda odlučio je otkazati ročište, koje je prethodno zakazano u ovom predmetu, i nastaviti pismeni postupak.

8. Podnositelj predstavke i Vlada su dostavili dodatna pismena očitovanja o osnovanosti predstavke (Pravilo 59., stav 1.) i odgovorili na konkretna pitanja koja im je uputilo Veliko vijeće.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

9. Podnositelj predstavke je rođen 1966. godine i živi u Brnu.

10. Dana 29. maja 2006. Općinsko tužilaštvo u Brnu podiglo je formalnu optužnicu protiv podnositelja predstavke zato što je, najmanje u razdoblju od 2000. godine do 8. februara 2006. godine, u više navrata, u pijanom stanju, fizički i psihički zlostavljao svoju suprugu. Optužen je da ju je izlagao verbalnom zlostavljanju, udarao šakama i rukama u glavu, šamarao, držao za vrat, pokušavao je zadaviti, udarao je od namještaj, bacao na pod i gurnuo je niz stepenice i tukao. Nadalje je optužen da je tukao djecu, prokockao novac porodice na aparatima i razbijao posuđe. Kao rezultat toga, njegova supruga je zadobila hematome, masnice i polomljen nos zbog čega je bila prisiljena potražiti liječničku pomoć 26. juna 2000., te ponovo 18. jula 2003. i 8. februara 2006., nakon napada počinjenih 24. juna 2000., odnosno 17. jula 2003. i 8. februara 2006. Podnositelj predstavke je, navodno, nastojao psihološki slomiti svoju suprugu kako bi je mogao kontrolirati. Prema navodima tužitelja, podnositelj predstavke je dakle počinio "produženo" krivično djelo (*trvající trestný čin*) zlostavljanja osobe koja je živjela pod istim krovom u smislu člana 215.a, stavovi 1. i 2(b) Krivičnog zakona, s obzirom da je njegovo ponašanje prije uvođenja ovog krivičnog djela, 1. juna 2004., predstavljalo djelo nasilja nad pojedincem ili grupom pojedinaca prema članu 197.a Krivičnog zakona i nanošenje tjelesne povrede prema članu 221. Zakona.

11. Dana 18. aprila 2007., Općinski sud u Brnu proglasio je podnositelja predstavke krivim za krivično djelo zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom, koje je počinio, u najmanju ruku, između 2000. godine i 8. februara 2006., kako je opisano u optužnici, koja također navodi da je ovo

zlostavljanje bilo opetovano. Osudio ga je na uvjetnu osudu od dvije i pol (2,5) godine uz mjeru zaštitnog nadzora na uvjetnoj slobodi u trajanju od pet (5) godina. Podnositelju predstavke je, također, određen nadzor i naloženo liječenje od ovisnosti o alkoholu. Sud je svoju odluku temeljio na izjavama podnositelja predstavke, žrtve (njegove supruge) i brojnih svjedoka, uključujući i njihovo dvoje djece – koji su prijavili, između ostalog, deset slučajeva u kojima je podnositelj predstavke verbalno zlostavljao svoju suprugu, četiri slučaja hvatanja za ramena i davljenja te verbalnog i/ili fizičkog napada na suprugu u mjesečnim intervalima – te na dokumentiranim dokazima i vještačenjima. Sud je cijenio i činjenicu da je podnositelj predstavke sam priznao da je u njegovom odnosu sa suprugom bilo svađa i fizičkih napada; priznao je, naročito, da ju je ponekad šamarao i udarao šakom.

Sud je ovo krivično djelo klasificirao kao krivično djelo zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom u smislu člana 215.a, stavovi 1. i 2.(b) Krivičnog zakona, koji je na snazi od 1. juna 2004., smatrajući da se ova kvalifikacija proteže i na djela koja je podnositelj predstavke činio ranije, budući da su ona bila kažnjiva u materijalno vrijeme i da su predstavljala, najmanje, krivično djelo nasilja nad pojedincem ili grupom pojedinaca iz člana 197.a Krivičnog zakona. Na koncu, zbog trajanja predmetnog djela, Sud je smatrao da počinjeno krivično djelo predstavlja relativno visok stepen opasnosti, koji opravdava zapriječenu kaznu u trajanju od dvije (2) do osam (8) godina zatvora prema članu 215.a, stav 2. Krivičnog zakona. Uzimajući u obzir olakšavajuće okolnosti (naročito činjenicu da je podnositelj predstavke priznao da nikada ranije nije bio osuđivan), sud je izrekao uvjetnu osudu bližu donjem pragu raspona.

12. Dana 6. septembra 2007. Regionalni sud u Brnu je odbacio žalbu podnositelja predstavke, kojom je osporavao činjenice koje je utvrdio Općinski sud i jednostrano ocjenjivanje dokaza. Regionalni sud nije utvrdio nikakve nepravilnosti u prethodnim postupcima i smatrao je da je klasifikacija ponašanja podnositelja predstavke u skladu sa odredbama Krivičnog zakona.

13. Dana 21. februara 2008. Vrhovni sud je odbacio, kao očigledno neosnovanu, žalbu podnositelja predstavke u kojoj je tvrdio da je došlo do pogrešne primjene prava i da je prvostepeni sud primijenio član 215.a Krivičnog zakona čak i na njegovo ponašanje od prije 1. juna 2004., kada krivično djelo zlostavljanja još uvijek nije postojalo u domaćem pravu. Pozivajući se na svoju presudu Tzn 12/93 od 8. decembra 1993., Vrhovni sud je, u vezi s tim, naveo da, tamo gdje postoji „nastavak krivičnog djela“ (*pokračování v trestném činu*), kao što je to slučaj u ovom predmetu, koji se smatra istim djelom, njegova klasifikacija u krivičnom zakonu se mora cijeliti prema zakonima koji su važili u vrijeme okončanja posljednje pojave tog krivičnog djela. Taj zakon se, dakle, primjenjivao i na ranija djela, ukoliko su ta djela i prema ranijem zakonu bila normirana kao krivična djela. U ovom predmetu, Vrhovni sud je cijenio da je ponašanje podnositelja predstavke prije izmjene Krivičnog zakona, 1. juna 2004., predstavljalo, u najmanju ruku, krivično djelo kažnjivo prema članu 197.a

ili članu 221., stav 1. Krivičnog zakona. Nakon što je proučio spis, [sud] je također zaključio da radnje optuženog, onako kako su opisane u dispozitivu prvostepene presude, sadrže sva obilježja krivičnog djela zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom u smislu člana 215.a, stavovi 1. i 2.(b) Krivičnog zakona. S obzirom na trajnu prirodu krivičnog djela, Vrhovni sud je naveo da zlostavljanje, samo po sebi, predstavlja maltretiranje koje karakterizira određeno trajanje. Da bi se za krivično djelo moglo reći da je trajalo određeni vremenski period, to djelo mora trajati nekoliko mjeseci. Kako je podnositelj predstavke predmetno krivično djelo činio najmanje od 2000. pa do 8. februara 2006., odnosno tokom nekoliko godina, njegovo ponašanje zasigurno sadrži značajna obilježja produženog krivičnog djela zlostavljanja prema članu 215.a, stav 2.(b) Krivičnog zakona.

14. Dana 10. juna 2008. Ustavni sud je odbacio, kao očigledno neosnovanu, ustavnu tužbu kojom se podnositelj predstavke žalio da je postupak bio nepravičan i da je Krivični zakon primijenjen retroaktivno, na njegovu štetu. Pozivajući se na presudu Vrhovnog suda i mjerodavnu sudsku praksu, Ustavni sud je utvrdio da su odluke sudova u ovom predmetu bile logične i dosljedne te da nije bilo retroaktivne primjene koja je zabranjena Ustavom.

15. Budući da je podnositelj predstavke počinio još jedno krivično djelo dok je bio na uvjetnoj slobodi i da se nije podvrgao tretmanu liječenja od ovisnosti o alkoholu, bio je dužan odslužiti kaznu zatvora koja mu je izrečena presudom od 18. aprila 2007. Kaznu je počeo izdržavati 3. januara 2011. godine. Prema navodima Vlade, uvjetno je otpušten 17. maja 2012. godine.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Krivični zakon (Zakon br. 140/1961, na snazi do 31. decembra 2009.)

16. Prema članu 16., stav 1., krivična priroda nekog djela se cijeni prema zakonu koji je na snazi u vrijeme počinjenja tog djela. Naknadni zakoni se primjenjuju samo onda kada je to povoljnije za počinitelja.

17. Prema odredbama člana 34.k, pri izricanju kazne sud mora uzeti u obzir otežavajuće okolnosti, a naročito činjenicu da je počinitelj počinio više krivičnih djela.

18. U članu 35., stav 1. se navodi da, kada sud izriče kaznu počinitelju za dva ili više krivičnih djela, narednu kaznu (*úhrnný trest*) treba izreći na osnovu zakonske odredbe koja je primjenjiva za najteže od tih djela. Gdje postoje razlike u minimalnim kaznama zatvora, za naredno krivično djelo će se odrediti najduža od minimalno zapriječenih kazni.

19. Prema članu 67., stav 1.(d), za djela za koja je zapriječena maksimalna kazna manja od tri godine, krivična odgovornost zastarijeva po isteku perioda od tri godine. Prema odredbama člana 67., stavovi 3. i 4., taj period zastare se prekida, a novi počinje teći (a) ako je počinitelj optužen za

predmetno krivično djelo i ako su protiv njega ili nje naknadno poduzete mjere krivičnog gonjenja (npr. podignuta optužnica, upućen sudski poziv i sl.) ili (b) ako, tokom tog perioda, počinitelj počini novo krivično djelo za koje je zapriječena ista ili strožija kazna.

20. Prema članu 89., stav 3., koji je uveden u Krivični zakon kroz Zakon br. 290/1993 koji je na snagu stupio 1. januara 1994., produženo krivično djelo (*pokračování v trestném činu*) treba tumačiti kao više pojedinačnih radnji (*jednotlivé dílčí útoky*) potaknutih istom svrhom, koje sadrže obilježja istog krivičnog djela i koje su povezane time što su počinjene na isti ili sličan način, a koje se dešavaju u malim vremenskim razmacima i kojima se nastoji ostvariti isti cilj.

21. Prema članu 197.a, stav 1., osoba koja prijeti da će ubiti drugu osobu ili da će joj nanijeti tjelesne ozljede ili neku drugu tešku ozljedu, na način koji [kod potonje osobe] opravdava razloge za strah, kaznit će se kaznom zatvora do jedne (1) godine ili novčanom kaznom.

22. Prema odredbi stava 1., člana 215.a, koji je uveden 1. juna 2004., svako ko zlostavlja srodnika ili neku drugu osobu koja živi pod istim krovom kaznit će se kaznom zatvora do tri (3) godine. Prema odredbi stava 2., počinitelju takvog krivičnog djela izreći će se kazna zatvora u trajanju između dvije (2) i osam (8) godina ako (a) je postupao naročito brutalno ili ako je to krivično djelo počinio prema više osoba ili (b) ako je nastavio sa takvim ponašanjem duži vremenski period.

U mjerodavnom obrazloženju se navodi da je razlog uvođenja gore spomenute odredbe to što ne postoji specifično zakonodavstvo u ovoj oblasti, a opće odredbe primjenjivog Krivičnog zakona omogućavaju krivično gonjenje samo najtežih djela fizičkog nasilja u porodici (na primjer, krivična djela iz članova 197.a ili 221., koja prema sudskoj praksi, moraju rezultirati barem sedmodnevnom nesposobnošću [žrtve] za rad, što je rijetko slučaj u situacijama nasilja u porodici). Nova odredba ne insistira ni na fizičkom nasilju niti na bilo kakvim posljedicama po zdravlje žrtve. Cilj uvođenja ove odredbe je, također, da pomogne tijelima krivičnog gonjenja da savladaju poteškoće na koje nailaze zbog specifične prirode nasilja u porodici.

Naglašeno je da pojam “zlostavljanje/maltretiranje” nije nov pojam, budući da je već postojalo krivično djelo zlostavljanja, odnosno maltretiranja osobe o kojoj se [počinitelj] stara. Taj pojam se tumači kao opetovano maltretiranje uz naročit stepen okrutnosti i neosjetljivosti, a koje žrtva doživljava kao ozbiljan prestup. Ne mora se raditi nužno o sistematskom ponašanju ili ponašanju koje traje duži vremenski period.

23. Prema članu 221., stav 1., krivično djelo napada s namjerom nanošenja tjelesnih povreda kažnjivo je kaznom zatvora u trajanju do dvije (2) godine. Stav 2. predviđa kaznu zatvora od jedne (1) do pet (5) godina ako, između ostalog, počinitelj žrtvi nanese ozbiljne tjelesne povrede; prema odredbama stava 3., ako krivično djelo počinitelja rezultira smrtnim slučajem, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora između tri (3) i osam (8) godina.

B. Pravna literatura i sudska praksa Vrhovnog suda

24. Prema češkoj pravnoj literaturi, nastavak krivičnog djela, odnosno, „produženo“ krivično djelo (*pokračující trestný čin*), se tretira kao jedno djelo; ako jedno od obilježja navedenih u članu 89., stav 3. Krivičnog zakona nedostaje, smatrat će se da je predmetno krivično djelo ponovljeno.

25. Kao što je ustanovljeno uvriježenom i dugogodišnjom sudskom praksom Vrhovnog suda (odluke Vrhovnog suda br. 3 Tz 155/2000, 3 Tdo 1115/2003, 6 Tdo 1314/2003, 11 Tdo 272/2007, 6 Tdo 181/2012, 11 Tdo 258/2012 i 6 Tdo 1553/2012), produženo krivično djelo će se smatrati završenim kada je okončana njegova posljednja pojava. Vlada se, pored toga, pozvala i na odluke objavljene u biltenima sudskih odluka i mišljenja br. 103/1953, 44/1970 i 7/1994 te na odluku Vrhovnog suda br. 5 Tdo 593/2005. Dakle, kada se produženo krivično djelo proteže tokom vremenskog perioda u kojem dođe do izmjene primjenjivog zakonodavstva, smatrat će se da je to djelo obuhvaćeno novim zakonom, pod uvjetom da su barem neke od kažnjivih radnji počinjene nakon stupanja na snagu novog zakona i da su prethodne radnje bile normirane kao krivična djela u vrijeme kada su počinjene (v. odluka Vrhovnog suda br. Tzn 12/93), čak i ako je za to krivično djelo propisana blaža kazna.

26. Presdom br. 11 Tdo 272/2007 od 27. augusta 2007., u činjenično sličnom predmetu, Vrhovni sud je ukinuo odluke nižestepenih sudova kojima je optuženi proglašen krivim za dva krivična djela (nasilje nad pojedincem prema članu 197.a, stav 1. Krivičnog zakona, počinjeno prije 1. juna 2004., i zlostavljanje osobe koja živi pod istim krovom, nakon tog datuma) i izrekao istovremenu kaznu u trajanju od dvije (2) godine i šest (6) mjeseci. Vrhovni sud je utvrdio da ovakvo tumačenje sudova, gdje je pravljena razlika između radnji počinjenih prije i poslije stupanja na snagu člana 215.a Krivičnog zakona, bilo pogrešno jer se radilo o produženom krivičnom djelu; sud je, međutim, ipak potvrdio kaznu. [Sud] je naročito istakao sljedeće:

“Pitanje je može li produženo krivično djelo obuhvatiti ponašanje čije su se pojedinačne radnje djelomično dešavale prije, a djelomično poslije stupanja na snagu primjenjivih krivičnih normi, a da se pri tome ne povrijede odredbe člana 16., stav 1. Krivičnog zakona? ... U slučaju produženog krivičnog djela koje se, sa materijalne tačke gledišta, smatra jednim djelom (*skutek*), kao vrijeme počinjenja uzima se vrijeme posljednje pojave tog krivičnog djela (koje čini cjelinu sa svih prethodnim djelima). Iz toga proizilazi da se produženo krivično djelo treba ispitivati prema novom zakonu, koji može biti strožiji, jer je taj zakon bio na snazi u vrijeme kada je krivično djelo okončano, čak i ako dio tog krivičnog djela (bez obzira na njegov opseg) potpada u vremenski opseg starijih krivičnih odredbi, koje su bile povoljnije za počinitelja.

Ovaj zaključak je u skladu sa postojećom sudskom praksom, prema kojoj se produžena krivična djela smatraju počinjenim prema novom (kasnijem) zakonu ako je barem dio krivičnog djela (odnosno, pojedinačne radnje) počinjen nakon stupanja na snagu novog zakona. Takva krivična djela se smatraju počinjenim, u svojoj cijelosti, prema novom, kasnijem zakonu ... pod uvjetom da je predmetno ponašanje bilo kažnjivo i prema ranijem zakonu.”

27. Kad je riječ o primjeni člana 89., stav 3. Krivičnog zakona na ponašanja propisana u članovima 197.a, 215.a i 221. Krivičnog zakona ili usporediva ponašanja, Vlada Češke Republike se također pozvala na odluke Vrhovnog suda br. 3 Tdo 1431/2006 od 10. januara 2007., 6 Tdo 548/2008 od 28. maja 2008. i 7 Tdo 415/2013 od 21. maja 2013. Istakli su, naročito, da je u tim odlukama Vrhovni sud potvrdio da koncept bliske vremenske povezanosti nije precizno definiran te da je u svakom zasebnom slučaju potrebno napraviti sveobuhvatnu ocjenu svih okolnosti i relevantnih formalnih kriterija navedenih u članu 89., stav 3. Štaviše, do sastavnih obilježja krivičnog djela se može doći na različite načine; dakle, način izvršenja krivičnog djela ne mora uvijek biti identičan, sve dok je radnja direktno usmjerena na isti zaštićeni interes.

III. RELEVANTNO KOMPARATIVNO I MEĐUNARODNO PRAVO

A. Terminologija

28. Iz pravnih sistema država ugovornica proizilazi da nema potrebe za razdvajanjem dvaju situacija, od kojih je potonja sporna u ovom predmetu:

(a) "trajno" krivično djelo (*trvající trestný čin, Dauerdelikt, infraction continue, reato permanente*), definirano kao radnja činjenja (ili nečinjenja) koja mora trajati određeni vremenski period – kao što je radnja pomaganja ili davanja utočišta članovima ilegalne organizacije, kojom se Sud bavio u predmetu *Ecer i Zeyrek protiv Turske* (br. 29295/95 i 29363/95, ECHR 2001-II); i

(b) "produženo" krivično djelo (*pokračující trestný čin, fortgesetzte Handlung, infraction continuée, reato continuato*), definirano kao djelo koje se sastoji od više radnji, od kojih svaka ima obilježje istog (ili sličnog) krivičnog djela koje je počinjeno tokom određenog vremenskog perioda – kao što je svjesno, kontinuirano i značajno prikrivanje oporezivih sredstava, što je bio slučaj u predmetu *Veeber protiv Estonije (br. 2)* (br. 45771/99, ECHR 2003-I).

29. Štaviše, u državama ugovornicama postoji više vrsta kazni koje se mogu izreći kada je počinjeno više od jednog krivičnog djela:

(a) uzastopna ili kumulativna kazna (*peine cumulée ou peines consécutives*), gdje se za svako od počinjenih djela izriču zasebne kazne koje se potom sabiraju ili izdržavaju jedna iza druge;

(b) jedinstvena kazna (*úhrnný trest, peine confondue ou peines simultanées*), gdje se počinitelju odmjerava najstrožija kazna u skladu s pravnim normama za najteža djela ili gdje mu je odmjereno više kazni koje se izdržavaju istovremeno;

(c) zbirna, konsolidirana ili ukupna kazna (*souhrnný trest, peine globale ou peine d'ensemble*), koja se izračunava različitim metodama ovisno o tome je li kazna izrečena za djela koja su počinjena istovremeno ili jedno iza drugog, odnosno obuhvata li izrečena kazna neke druge, prethodno

izrečene kazne; ona varira između zbira svih pojedinačnih kazni i najteže kazne.

B. Komparativno pravo

30. Pojam produženog krivičnog djela, o kojem je riječ u ovom predmetu, uveden je u evropsko pravo u srednjem vijeku sa namjerom da smekša striktno pravilo kažnjavanja *quod criminae tot poenae* (drugim riječima, materijalno akumuliranje svih kazni) prema rimskom pravu. Učenjaci i zakonodavci su razvili dva pristupa, na osnovu subjektivnog i objektivnog viđenja pojma produženog krivičnog djela. Prema pristupu subjektivnog sagledavanja, koji se primjenjivao u Italiji, na primjer, (v. na primjer, član 81. Krivičnog zakona Italije iz 1930.), produženo krivično djelo predstavlja grupu djela koja su ujedinjena istom namjerom, odnosno jednim kriminalnim planom. Prema pristupu objektivnog sagledavanja, koji se razvijao uglavnom u Njemačkoj (v. na primjer, član 110. Bavarskog Krivičnog zakona iz 1813.), produženo krivično djelo se zasniva na opetovanoj namjeri počinitelja da napada isti ili sličan cilj ili zakonom zaštićeni interes (*Rechtsgut*). Štaviše, činjenica da su ponavljanje krivičnih radnji i kriminalna namjera bili olakšani materijalnom okolnostima – koje uključuju počinitelja, blisku vremensku povezanost i identitet zakonom zaštićenog interesa koji je tom radnjom ugrožen – samo potvrđuje opravdanost izricanja blaže kazne počinitelju. Ova objektivna perspektiva je dobila veliku podršku diljem Evrope, gdje su je neke zemlje ugradile u svoje zakone. Međutim, kako bi se izbjegla prekomjerna blagost prema recidivistima, neki zakonodavci su ograničili primjenu ovog pristupa na određene kategorije krivičnih djela.

31. Postojanje evropske tradicije produženog krivičnog djela, u objektivnom smislu, potvrđeno je istraživanjem koje je proveo Sud u odnosu na svih 47 država članica Vijeća Evrope. Doista, velika većina je uvela pojam produženog krivičnog djela u svoje pravne sisteme, bilo kroz posebne zakonske odredbe ili kroz pravnu literaturu i/ili sudsku praksu.

32. Na temelju ove komparativne studije, državne članice se mogu podijeliti u tri grupe:

(a) trideset (30) država članica je koncept produženog krivičnog djela ugradilo u zakone: Andora (član 59. Krivičnog zakona), Armenija (član 21., stav 2. Krivičnog zakona), Belgija (član 65., stav 1. Krivičnog zakona), Bosna i Hercegovina (član 54., stav 2. Krivičnog zakona), Bugarska (član 26. Krivičnog zakona), Hrvatska (član 52. Krivičnog zakona), Češka Republika (član 89., stav 3. Krivičnog zakona), Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija (član 45. Krivičnog zakona), Gruzija (član 14. Krivičnog zakona), Grčka (član 98., stav 1. Krivičnog zakona), Mađarska (član 6., stav 2. Krivičnog zakona), Italija (član 81., stav 2. Krivičnog zakona koji se odnosi na produženo djelo *stricto sensu*), Latvija (član 23. Krivičnog zakona), Malta (član 18. Krivičnog zakona), Moldavija (član 29. Krivičnog zakona), Crna Gora (član 49. Krivičnog zakona), Nizozemska (član 56. Krivičnog zakona), Norveška (član 219. Krivičnog zakona koji se

konkretno odnosi na nasilje u porodici), Poljska (član 12. Krivičnog zakona), Portugal (član 30., stav 2. Krivičnog zakona), Rumunija (član 35. novog Krivičnog zakona), San Marino (član 50. Krivičnog zakona), Srbija (član 61. Krivičnog zakona), Slovačka (član 122., stav 10. Krivičnog zakona), Slovenija (član 54., stav 1. Krivičnog zakona), Španija (član 74. Krivičnog zakona), Švedska (član 4a., Poglavlje 4. Krivičnog zakona), Turska (član 43. Krivičnog zakona), Ukrajina (član 32. Krivičnog zakona) i Ujedinjeno Kraljevstvo (pravilo 14.2(2) Zakona o krivičnom postupku iz 2013.);

(b) četrnaest (14) država članica koje su pojam produženog krivičnog djela razvijale kroz teoriju i praksu su: Albanija, Austrija, Azerbajdžan, Danska, Estonija, Francuska, Njemačka, Island, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Monako, Rusija i Švicarska;

(c) tri (3) države članice nemaju pojam produženog krivičnog djela, bilo u zakonu ili u pravnoj teoriji, u smislu u kojem se on razmatra u ovom predmetu: Kipar, Finska i Irska.

33. Komparativna pravna studija o konceptu produženog krivičnog djela, koja je bila dostupna Sudu (v. stavove 31.-32. gore) ukazuje na visok stepen konvergencije među domaćim pravnim sistemima država članica Vijeća Evrope u ovoj oblasti. Čini se, doista, da postoji opći konsenzus koji proizilazi iz duge evropske tradicije (v. stav 30. ove presude) u pogledu sljedećih obilježja produženog krivičnog djela, koja se odnose i na objektivne (*actus reus*) i subjektivne (*mens rea*) elemente, a koja svjedoče o pravnom jedinstvu predmetnih radnji:

(a) počinitelj čini više identičnih, sličnih ili različitih krivičnih djela protiv istog zakonom zaštićenog interesa (*Rechtsgut, bien juridique, bene giuridico*); osim toga, često je potrebno da u svakoj radnji identitet počinitelja i žrtve budu isti;

(b) postoji, u najmanju ruku, sličnost u načinu izvršenja pojedinačnih radnji (*modus operandi*), ili postoje druge, materijalne okolnosti koje ih povezuju u jednu jedinstvenu radnju (*actus reus*);

(c) postoji vremenska povezanost između različitih pojedinačnih radnji, koju treba cijeniti u konkretnim okolnostima svakog pojedinačnog slučaja;

(d) postoji ista, opetovana kriminalna namjera ili svrha (*mens rea*) za sve pojedinačne radnje, iako ne moraju sve biti planirane *ab initio* ;

(e) pojedinačne radnje sadrže, eksplicitno ili implicitno, obilježja bića krivičnog djela.

34. Saglasnost postoji i u vezi s načelom da se zakon koji je na snazi u vrijeme završetka aktivnosti produženog krivičnog djela, također, primjenjuje na činjenice koje su nastale prije njegovog stupanja na snagu, pod uvjetom da te činjenice ispunjavaju uvjete novog zakona, a u većini zemalja i uvjete ranijeg zakona. Isto vrijedi, također, u većini država članica kada je novi zakon strožiji, jer se pretpostavlja da je počinitelj prešutno suglasan sa težom kaznom samim time što je nastavio sa činjenjem nezakonitih radnji i nakon izmjene zakona.

35. Štaviše, u svim državama članicama počinitelju produženog krivičnog djela izriče se jedna kazna. Ako produženo krivično djelo

obuhvata više pojedinačnih radnji koje su regulirane različitim odredbama, primijenit će se odredba koja predviđa najtežu kaznu.

36. Konačno, kazna izrečena za produženo krivično djelo uvijek je blaža od kumulativne, uzastopne ili jedinstvene kazne izrečene za više krivičnih djela.

37. Na temelju gornjih razmatranja, Sud nalazi da se pojam produženog krivičnog djela koristi ne samo u kontekstu zakonodavnog i sudskog pristupa kažnjavanja određene vrste ponašanja, već je naročito usmjeren na primjenu blažih pravila kažnjavanja (v. usporedbe radi, predmet *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [GC], br. 2312/08 i 34179/08, stav 70., ECHR 2013 (izvodi)). Može se reći da konceptom produženog krivičnog djela počinitelj ostvaruje dvije koristi:

(a) izriče mi se samo jedna kazna umjesto kumulativne, uzastopne ili jedinstvene kazne za više počinjenih djela; i

(b) postoji zahtjev da sastavna obilježja bića krivičnog djela definirana novim zakonom, ako postoje, moraju od samog početka biti normirana kao krivično djelo, to jest, u pogledu činjenica koje su nastale prije stupanja na snagu novog zakona.

C. Međunarodno pravo

1. *Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (usvojena na sjednici Komiteta ministara 7. aprila 2011., a na snagu stupila 1. augusta 2014.)*

38. Prema ovoj konvenciji, koju Češka Republika nije ratificirala, država ugovornica ima obavezu da pravno uredi sve oblike nasilja nad ženama i da poduzme mjere u cilju njihovog sprečavanja, odnosno zaštite žrtve i krivičnog gonjenja počinitelja. Konvencija, *inter alia*, propisuje sljedeće:

Član 46 – Otežavajuće okolnosti

“ Stranke će poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale da se sljedeće okolnosti, ako već ne čine sastavni dio krivičnog djela, mogu, u skladu s mjerodavnim odredbama unutarnjeg prava, uzeti u obzir kao otežavajuće okolnosti pri određivanju kazne u vezi s krivičnim djelima utvrđenim u skladu s ovom Konvencijom:

...

(b) opetovano krivično djelo ili srodna krivična djela;

...”

39. Prema stavu 237. obrazloženja spomenute konvencije, otežavajuće okolnosti spomenute u članu 46., podstav (b) odnose se na opetovana krivična djela. To se odnosi na bilo koje krivično djelo utvrđeno konvencijom, kao i na povezana krivična djela koja počini isti počinitelj, više puta u određenom vremenskom periodu. Autori su, stoga, odlučili naglasiti naročito razarajuće posljedice koje žrtva trpi zbog kontinuirane izloženosti istoj vrsti krivičnog djela. To je često slučaj u situacijama nasilja u porodici, koje je inspiriralo autore da zahtijevaju mogućnost povećane

sudske kazne. Važno je napomenuti da se činjenično stanje krivičnog djela slične naravi, koje je rezultiralo osuđujućom presudom istog počinitelja, ne može smatrati ponovljenim djelom o kojem se govori u podstavu (b), već da ono, samo po sebi, predstavlja otežavajuću okolnost prema podstavu (i).

2. *Sudska praksa Općeg suda Evropske unije*

40. U svojoj presudi od 17. maja 2013. u predmetu *Trelleborg Industrie SAS i Trelleborg AB protiv Evropske komisije* (spojeni predmeti T-147/09 i T-148/09), Opći sud se bavio pitanjem razlike između 'produženog' i 'ponovljenog' krivičnog djela.

PRAVO

NAVODNA POVREDA ČLANA 7. KONVENCIJE

41. Podnositelj predstavke se žalio da je Krivični zakon u njegovom predmetu bio primijenjen retroaktivno, naglašavajući da je bio osuđen za produženo krivično djelo zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom koje je, prema mišljenju sudova, obuhvatilo i njegove postupke prije nego je ovo krivično djelo uvedeno u zakon. Tvrdio je, također, da sudovi nisu valjano ispitali jesu li njegovi postupci prije tog datuma predstavljali krivično djelo prema starom zakonu. Pozvao se, u tom smislu, na član 7. Konvencije, koji glasi:

“1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, prema nacionalnom ili međunarodnom pravu. Isto tako, izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

2. Ovaj član ne utječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema općim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda.”

42. Vlada je osporavala tu tvrdnju.

A. Presuda Vijeća

43. U svojoj presudi od 18. aprila 2013. Vijeće je utvrdilo da nije došlo do povrede člana 7. Konvencije. Utvrdilo je da, iz perspektive češkog prava, proširivanje primjene Krivičnog zakona, kako je definirano nakon 1. juna 2004., na postupke koje je počinitelj počinio prije tog datuma nije predstavljalo retroaktivnu primjenu krivičnog zakona. [Vijeće] je također navelo da se tumačenje općeg pojma produženog krivičnog djela, kako je definirano u članu 89., stav 3. Krivičnog zakona, temeljilo na jasnoj i uvriježenoj sudskoj praksi Vrhovnog suda, koja je razvijena prije datuma kada je podnositelj predstavke prvi put zlostavljao svoju suprugu. U onoj mjeri u kojoj je podnositelj predstavke osporavao efekte tog tumačenja, koje

je po njegovom mišljenju rezultiralo retroaktivnom primjenom zakona, Vijeće je utvrdilo da tumačenje koje su sudovi prihvatili u ovom predmetu nije samo po sebi bilo nerazumno, s obzirom da se produženo krivično djelo, po definiciji, proteže na određeni vremenski period te stoga nije bilo proizvoljno smatrati da je to djelo okončano u vrijeme njegovog posljednjeg nastanka. Štaviše, češke vlasti su navele da su postupci podnositelja predstavke uvijek bili kažnjivi kao krivična djela. U tim okolnostima, mjerodavne zakonske odredbe, zajedno sa relevantnom sudskom praksom, su bile takve da su podnositelju predstavke omogućavale da predvidi pravne posljedice svojih postupaka i da shodno tome prilagodi svoje ponašanje.

B. Izjašnjenja strana pred Velikim vijećem

1. Podnositelj predstavke

44. Premda je priznao da je tumačenje domaćih sudova u pogledu člana 89., stav 3. Krivičnog zakona bilo predvidivo i opće prihvaćeno, podnositelj predstavke je tvrdio da ono nije trebalo biti primijenjeno u njegovom slučaju jer nisu bili ispunjeni uvjeti za primjenu predmetne odredbe. Po njegovom mišljenju, domaće vlasti njegove radnje nisu trebale klasificirati kao produženo krivično djelo jer njegovi napadi nisu bili potaknuti istom namjerom niti su bili dovoljno blisko vremenski povezani, budući da je između različitih napada bio interval od nekoliko godina. Istakao je, također, da kada je vođen postupak pred prvostepenim sudom, dva pojedinačna napada su već bila zastarjela i kao takva nisu mogla biti predmetom krivičnog gonjenja.

45. Nadalje, domaći sudovi nikada nisu ustanovili postojanje svih sastavnih obilježja krivičnih djela koja su definirana u Krivičnom zakonu, koji je na snagu stupio 1. juna 2004. (nasilje nad pojedincem ili grupom pojedinaca u smislu člana 197.a, ili napad koji je rezultirao tjelesnom ozljedom prema članu 221.). Po mišljenju podnositelja predstavke, njegovi postupci nisu bili kažnjivi kao krivična djela već jednostavno kao prekršaji. On je, dakle, bio osuđen za djela koja nisu predstavljala krivično djelo prema domaćem i međunarodnom pravu u vrijeme kada su počinjena, čime je prekršen član 7. Konvencije.

46. Konačno, podnositelj predstavke je tvrdio da nije uživao dostatne mjere zaštite protiv izricanja teže kazne od one koja bi bila primjenjiva u vrijeme počinjenja krivičnog djela. Naprotiv, da su pojedinačna krivična djela procesuirana zasebno, njemu se ne bi mogla izreći tako teška kazna.

2. Vlada

Vlada je tvrdila da su oba člana, 89., stav 3. i 215.a Krivičnog zakona inkorporirana u češki pravni sistem mnogo prije nego je podnositelj predstavke prekinuo svoje nezakonito ponašanje u februaru 2006. U relevantno vrijeme je već postojala izuzetno bogata sudska praksa u pogledu produženog krivičnog djela, a tumačenje člana 89., stav 3. Krivičnog zakona je slijedilo istu logiku koja je primijenjena i u ovom predmetu. Dakle, jasno

je utvrđeno da takvo ponašanje treba cijeliti kao jedinstveno krivično djelo prema zakonu koji je bio na snazi u vrijeme kad je krivično djelo okončano. Štaviše, po mišljenju Vlade, uvođenjem člana 215.a u Krivični zakon, 1. juna 2004., vjerovatnoća da će podnositelj predstavke krivično odgovarati za svoja djela postala je još jasnija i predvidljivija. Doista, novi član 215.a Krivičnog zakona se bavi nezakonitim ponašanjem na sveobuhvatniji način nego članovi 197.a i 221. S obzirom da je podnositelj predstavke nastavio činiti nezakonita djela nakon 1. juna 2004., mogao je i trebao očekivati da će krivično odgovarati prema članu 215.a Krivičnog zakona za sva djela, uključujući i ona koja su prethodila izmjenama zakona.

47. Nasuprot onome što je tvrdio podnositelj predstavke, Vlada je navela da je u ovom slučaju ispunjen i uvjet bliske vremenske povezanosti između djela koja su predstavljala produženo krivično djelo. [Vlada] je prihvatila da se bliska vremenska povezanost, kako je definira domaća sudska praksa, općenito odnosi na dane, sedmice ili mjesece. Međutim, gornja granica nikada nije postavljena, a sam koncept neminovno dozvoljava fleksibilnost, ovisno o naravi predmetnog krivičnog djela. Iz dokaza prikupljenih u ovom predmetu, kao i iz obrazloženja domaćih sudova proizilazi da su tri incidenta, konkretno incident od 24. juna 2000., 17. jula 2003. i 8. februara 2006. izdvojena kao najnasilniji. Sudovi su dosljedno utvrdili da je protivzakonito ponašanje podnositelja predstavke trajalo nekoliko godina i da su pojedinačni napadi varirali u smislu intenziteta i učestalosti i da su se dešavali u vremenskom rasponu od nekoliko sedmica. Nadalje, optužnica, kao i odluke sudova, jasno navodi da je podnositelju predstavke suđeno za radnje koje je činio prije i nakon stupanja na snagu člana 215.a koje se nisu mogle razdvojiti jedna od druge. Zahtjev pravne sigurnosti je, prema tome, ispunjen kroz dosljednu ocjenu predmeta ne samo tužilaštva nego i sudova (Vlada je citirala, kao primjer suprotnog učinka, *Ecer i Zeyrek protiv Turske*, br. 29295/95 i 29363/95, stavovi 33.-35., ECHR 2001-II). Iz same osuđujuće presude je bilo jasno da su sudovi, također, smatrali da su postupci podnositelja predstavke, uzeti u cjelini, sadržali obilježja bića krivičnog djela definira u članu 215.a Krivičnog zakona.

48. Vlada je, prema tome, zaključila da je uvjet dovoljno jasnog i predvidljivog pravnog osnova bio ispunjen, da nije bilo retroaktivne primjene novog krivičnog zakona i da podnositelju predstavke nije bila određena teža kazna od one koja bi mu bila određena prema starom zakonu. U tom smislu, [Vlada] je pretpostavila, u slučaju da češki sudovi nisu razmatrali koncept produženog krivičnog djela i da su postupke podnositelja predstavke prije i poslije 1. juna 2004. cijelili zasebno, da bi moguća kazna izrečena podnositelju predstavke bila ista ili teža od one koja mu je ustvari određena. Zaista, u tom slučaju bi se podnositelju predstavke sudilo za više krivičnih djela i bila bi mu određena uzastopna kazna, koja bi se odredila na temelju odredbi za najteže od krivičnih djela, tj. odredbi člana 215.a Krivičnog zakona. Štaviše, postojanje više krivičnih djela i trajanje predmetnog krivičnog djela bi, u tom slučaju, predstavljali otežavajuće okolnosti.

C. Ocjena Suda

1. Opći principi

49. 50. Sud podsjeća da je u presudi u predmetu *Del Rio Prada protiv Španije* ([GC], no. 42750/09, ECHR 2013), svojoj najnovijoj presudi Velikog vijeća u vezi s članom 7. Konvencije, naveo sljedeće opće principe koji su bitni i kod odlučivanja u ovom predmetu:

“(a) Nullum crimen, nulla poena sine lege

77. Garancija iz člana 7., koja je suštinski element vladavine prava, zauzima istaknuto mjesto u sistemu zaštite po Konvenciji, kako je istaknuto činjenicom da od nje nije moguća derogacija po članu 15. čak ni u vremenu rata ili drugih javnih vanrednih situacija koje ugrožavaju život nacije. Treba je tumačiti i primjenjivati, kako proizilazi iz njenog cilja i svrhe, na način da se osiguraju učinkoviti zaštitni mehanizmi protiv proizvoljnog krivičnog gonjenja, osuđujućih presuda i kažnjavanja (v. *S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* i *C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 22. novembar 1995., stav 34, Serija A br. 335-B, i stav 32., Serija A br. 335-C, te *Kafkaris*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 137.).

78. Član 7. Konvencije nije ograničen na zabranu retroaktivne primjene krivičnog prava na štetu optuženog (u vezi sa retroaktivnom primjenom kazne, v. *Welch protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 9. februar 1995., stav 36., Serija A br. 307-A; *Jamil protiv Francuske*, 8. juni 1995., stav 35., Serija A br. 317-B; *Ecer i Zeyrek protiv Turske*, br. 29295/95 i 29363/95, stav 36., ECHR 2001-II; i *Mihai Toma protiv Rumunije*, br. 1051/06, stavovi 26.-31., 24. januar 2012.). On takođe obuhvata, općenito gledano, princip da se samo zakonom može definirati krivično djelo i propisati kazna (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) (v. *Kokkinakis protiv Grčke*, 25. maj 1993., stav 52., Serija A br. 260-A). Iako strogo zabranjuje proširivanje opsega postojećih krivičnih djela na ponašanja koja ranije nisu bila kvalificirana kao krivična djela, on takođe predviđa princip da se krivično pravo ne smije tumačiti preširoko na štetu okrivljenoga, na primjer analogijom (v. *Coëme i ostali protiv Belgije*, br. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 i 33210/96, stav 145., ECHR 2000-VII; na primjer, primjena kazne analogijom, v. *Başkaya i Okçuoğlu protiv Turske* [GC], br. 23536/94 i 24408/94, stavovi 42.-43., ECHR 1999-IV).

79. Iz toga slijedi da krivična djela i relevantne kazne moraju biti jasno definirana zakonom. Taj uslov je ispunjen kada pojedinac može znati iz formulacije relevantne odredbe, ako je potrebno uz tumačenje suda i nakon dobijanja odgovarajućeg pravnog savjeta, koje radnje činjenja i nečinjenja ga čine krivično odgovornim i koju kaznu može dobiti zbog toga (v. *Cantoni protiv Francuske*, 15. novembar 1996., stav 29., *Izveštaji o presudama i odlukama* 1996-V, i *Kafkaris*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 140).

80. Sud stoga mora potvrditi da su, u vrijeme kada je okrivljeno lice izvršilo radnje koje su dovele do toga da je ono krivično gonjeno i osuđeno, na snazi bile zakonske odredbe koje su tu radnju kvalificirale kažnjivom i da izrečena kazna nije prekoračila granicu određenu tom odredbom (v. *Coëme i ostali*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 145., i *Achour protiv Francuske* [GC], br. 67335/01, stav 43., ECHR 2006-IV).

(b) Koncept ‘kazne’ i njenog opsega

...

(c) Predvidivost krivičnog prava

91. Kada govori o ‘pravu’, član 7. aludira na identičan koncept na koji se poziva Konvencija na drugim mjestima kada koristi taj izraz, koncept koji obuhvata i pisane

zakone i sudsku praksu i implicira propisane kvalitativne uvjete, naročito uvjete dostupnosti i predvidivosti (v. *Kokkinakis*, citirana ranije u tekstu ove presude, stavovi 40-41; *Cantoni*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 29; *Coëme i ostali*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 145.; i *E.K. protiv Turske*, br. 28496/95, stav 51., 7. februar 2002). Ovi kvalitativni uvjeti moraju biti zadovoljeni ne samo u pogledu definicije krivičnog djela već i kazne koja je za to krivično djelo zapriječena.

92. Logična posljedica principa da zakoni moraju imati opću primjenu jeste to da njihove formulacije nisu uvijek precizne. Jedna od standardnih tehnika reguliranja putem pravila je da se koriste opće kategorizacije, a ne iscrpne liste. Shodno tome, mnogi zakoni su neizbježno formulirani izrazima koji su, u većoj ili manjoj mjeri, nejasni i čije su tumačenja i primjena stvar prakse (v. *Kokkinakis*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 40., i *Cantoni*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 31.). Međutim, koliko god jasno bila napisana zakonska norma u bilo kojem pravnom sistemu, uključujući i krivično pravo, sudsko tumačenje te norme je neizbježan element. Uvijek će postojati potreba za objašnjavanjem dvosmislenih elemenata i prilagođavanjem okolnostima koje se mijenjaju. Isto tako, iako je izvjesnost izuzetno poželjna, ona može rezultirati pretjeranom rigidnošću, a zakon mora biti u stanju da drži korak s promjenjivim okolnostima (v. *Kafkaris*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 141.).

93. Sudovima je uloga presuđivanja povjerena upravo da bi razriješili sve nedoumice koje mogu ostati u tumačenju (ibid). Progresivni razvoj krivičnog prava kroz kreiranje sudske prakse čvrsto je utemeljen i neophodan dio pravne tradicije u državama potpisnicama Konvencije (v. *Kruslin protiv Francuske*, 24. april 1990., stav 29., Serija A br. 176-A). Član 7. Konvencije se ne može tumačiti na način da zabranjuje postepeno pojašnjavanje pravila krivične odgovornosti kroz sudsko tumačenje od slučaja do slučaja, dok god je rezultat tog procesa konzistentan sa suštinom krivičnog djela i dok god se može razumno predvidjeti (v. *S.W. i C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda citirana ranije u tekstu ove presude, stav 36. i stav 34.; *Streletz, Kessler i Krenz*, presuda citirana ranije u tekstu ove presude, stav 50.; *K.-H.W. protiv Njemačke* [GC], br. 37201/97, stav 85., ECHR 2001-II (izvodi); *Korbely protiv Mađarske* [GC], br. 9174/02, stav 71., ECHR 2008; i *Kononov protiv Latvije* [GC], br. 36376/04, stav 185., ECHR 2010). Nedostatak dostupnog i razumno predvidivog sudskog tumačenja čak može dovesti do utvrđivanja povrede prava okrivljenog po članu 7. (v. u odnosu na sastavne elemente krivičnog djela, presudu u predmetu *Pessino protiv Francuske*, br. 40403/02, stavovi 35.-36., 10. oktobar 2006., i *Dragotoniu i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije*, br. 77193/01 i 77196/01, stavovi 43.-44., 24. maj 2007.; što se tiče kazne, v. *Alimuçaj protiv Albanije*, br. 20134/05, stavovi 154.-162., 7. februar 2012.). Da to nije tako, cilj i svrha ove odredbe – da niko ne smije biti podvrgnut proizvoljnom krivičnom gonjenju, osuđivanju ili kažnjavanju – bi bila poražena.”

51. Sud, također, ponavlja da njegova zadaća nije da umjesto domaćih sudova cijeni činjenice i daje njihovo pravno pojašnjenje, dok god su iste zasnovane na razumnoj ocjeni dokaza (v. *mutatis mutandis*, *Florin Ionescu protiv Rumunije*, br. 24916/05, stav 59., 24. maj 2011.). Konkretnije, Sud podsjeća da je primarno na domaćim vlastima, naročito sudovima, da rješavaju probleme tumačenja domaćih pravnih propisa. Njegova uloga je, dakle, ograničena na utvrđivanje jesu li posljedice takvog tumačenja u skladu s Konvencijom (v. *Waite i Kennedy protiv Njemačke* [GC], br. 26083/94, stav 54., ECHR 1999-I; *Korbely protiv Mađarske* [GC], br. 9174/02, stavovi 72.-73., ECHR 2008; i *Kononov protiv Latvije* [GC], br. 36376/04, stav 197., ECHR 2010).

52. Međutim, revizijske ovlasti Suda moraju biti veće kada određeno pravo iz Konvencije, u ovom slučaju član 7., zahtijeva postojanje pravnog osnova za donošenje osuđujuće presude i izricanje kazne. Član 7., stav 1. zahtijeva od Suda da ispita je li bilo istovremenog pravnog osnova za osuđujuću presudu protiv podnositelja predstavke i, naročito, da utvrdi je li odluka do koje su došli domaći sudovi kompatibilna sa članom 7. Konvencije. Dodijeliti manje revizijske ovlasti ovom Sudu lišilo bi član 7. njegove svrhe (v. *Kononov*, citiran ranije u ovoj presudi, stav 198.).

53. Ukratko, Sud mora ispitati je li postojao dovoljno jasan pravni osnov za osuđujuću presudu podnositelja predstavke (v. *Kononov*, citiran ranije u ovoj presudi, stav 199.).

2. Primjena gore navedenih principa na okolnosti ovog slučaja

54. Sud primjećuje da suštinu tvrdnji podnositelja predstavke čine, prije svega, tvrdnje da njegovi postupci od prije 1. juna 2004. nisu bili kažnjivi prema krivičnom zakonu koji je tada bio na snazi, jer nisu sadržavali obilježja krivičnog djela na koje ukazuju vlasti, konkretno obilježja regulirana u članovima 197.a i/ili 221. Krivičnog zakona, već da su ista predstavljala samo prekršaje; i drugo, da različiti napadi nisu mogli biti klasificirani kao produženo krivično djelo jer nisu bili potaknuti istom namjerom ili nisu bili blisko vremenski povezani, o čemu nema stvarnih dokaza.

55. Međutim, iz ograničenja o kojima se govori u stavovima 51.-52. ove presude proizilazi da Sud nije pozvan da presuđuje o krivičnoj odgovornosti podnositelja predstavke, jer je to primarno zadaća domaćih sudova. Zaista, na domaćim sudovima je bilo da ocijene činjenične nalaze i namjeru podnositelja predstavke na osnovu predočenih dokaza te da odluče, u skladu s domaćim pravom i tumačenjem sudske prakse, mogu li se postupci podnositelja predstavke klasificirati kao produženo krivično djelo, nastavak krivičnog djela, ponovljeno krivično djelo ili kumulativno krivično djelo. Dakle, Sud ne može izražavati mišljenje o tome jesu li radnje koje je počinio podnositelj predstavke prije 1. juna 2004. sadržavale obilježja krivičnih djela definiranih u gore navedenim odredbama (v. *mutatis mutandis*, *Lehideux i Isorni protiv Francuske*, 23. septembar 1998., stav 50., *Izveštaji o presudama i odlukama* 1998-VII) ili može li se ponašanje podnositelja predstavke klasificirati kao produženo krivično djelo prema domaćem pravu.

56. Funkcija Suda je, prema članu 7., stav 1., u ovom predmetu dvojaka. Prvo, mora ispitati jesu li, u vrijeme kada su počinjena, djela podnositelja predstavke, uključujući i ona počinjena prije stupanja na snagu člana 215.a Krivičnog zakona, 1. juna 2004., predstavljala krivično djelo koje je u domaćem pravu bilo definirano na način da je bilo dovoljno predvidljivo (v. *Streletz, Kessler i Krenz protiv Njemačke* [GC], br. 34044/96, 35532/97 i 44801/98, stav 51., ECHR 2001-II; *Veeber protiv Estonije* (br. 2), citiran ranije u ovoj presudi, stav 33.; i *Korbely*,), citiran ranije u ovoj presudi, stavovi 72.-73.), budući da pitanje dostupnosti nije sporno u ovom slučaju. Drugo, Sud mora utvrditi je li odredba koju su primijenili domaći sudovi da

bi obuhvatili i one radnje koje su počinjene prije 1. juna 2004. podrazumijevala realnu mogućnost izricanja teže kazne podnositelju predstavke, protivno odredbama člana 7. Konvencije (v. *mutatis mutandis*, *Maktouf i Damjanović*, citirana ranije u ovoj presudi, stav 70.).

(a) Je li krivično djelo definirano s dostatnom predvidljivošću

57. Sud je ranije imao priliku ispitivati osnovanost u dva predmeta koja su se ticala osuđujuće presude protiv podnositelja predstavke za produženo krivično djelo ili trajno krivično djelo, premda nije morao razdvajati ove dvije vrste djela (v. *Ecer i Zeyrek* i *Veeber (br. 2)*, oba citirana u stavu 28. ove presude). U prethodno spomenutim presudama, Sud je utvrdio da, po definiciji, takvo djelo predstavlja krivično djelo koje je činjeno tokom određenom vremenskog perioda (v. *Veeber (br. 2)*, citiran u stavu 35. ove presude). Nadalje je utvrdio da, kada se okrivljeni teretio za "trajno" krivično djelo, princip pravne sigurnosti je zahtijevao da se radnje koje su sačinjavale to krivično djelo i koje su podrazumijevale njegovu krivičnu odgovornost, jasno navedu u optužnici. Nadalje, u odluci domaćih sudova se, također, moralo jasno navesti da su osuđujuća presuda i odmjerena kazna rezultat utvrđivanja obilježja "produženog" krivičnog djela od strane tužilaštva (v. *Ecer i Zeyrek*, citiran u stavu 33. ove presude).

58. Sud također ponavlja da su, u bilo kojem pravnom sistemu, domaći sudovi ti koji imaju zadaću da tumače odredbe materijalnog krivičnog prava kako bi utvrdili, osvrćući se na strukturu svakog pojedinačnog djela, datum kada je, ukoliko su svi uvjeti krivičnog djela zadovoljeni, kažnjivo djelo počinjeno. Konvencija ne može služiti kao zabrana za ovu vrstu sudskog tumačenja, dok god su zaključci domaćih sudova razumno predvidljivi u smislu sudske prakse Suda (v. *Previti protiv Italije* (dec.), br. 45291/06, stav 283., 8. decembar 2009.).

59. Vraćajući se na konkretne okolnosti ovog predmeta, Sud napominje od početka da je podnositelj predstavke osuđen po optužnici, konkretno zato što je, u najmanju ruku, između 2000. godine i 8. februara 2006., u više navrata, u pijanom stanju, fizički i psihički zlostavljao svoju suprugu (za više detalja v. stav 10. ove presude). Uslijed toga, njegova supruga je zadobila ozbiljne povrede zbog kojih je morala zatražiti liječničku pomoć 26. juna 2000., 18. jula 2003. i 8. februara 2006. (v. stav 10. ove presude). U svojoj presudi od 21. februara 2008., Vrhovni sud je potvrdio klasifikaciju nižestepenih sudova, koji su djelo klasificirali kao krivično djelo zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom u smislu člana 215.a Krivičnog zakona, koji je na snazi od 1. juna 2004., i primijenio tu odredbu na zlostavljanje kojem je počinitelj izlagao svoju suprugu prije tog datuma. S tim u vezi, Vrhovni sud se pozvao na svoju presudu (Tzn 12/93) od 8. decembra 1993., u smislu da produženo krivično djelo treba smatrati jednim djelom i da njegovu pravnu klasifikaciju u krivičnom pravu treba cijeliti prema zakonu koji je bio na snazi u vrijeme završetka posljednjeg takvog krivičnog djela. Dakle, član 215.a bi se primjenjivao i na ranije napade, pod uvjetom da su ti napadi predstavljali krivično djelo prema ranijem zakonu i da je ponašanje podnositelja predstavke prije izmjena zakona od 1. juna

2004. predstavljalo makar krivično djelo kažnjivo prema članovima 197.a ili 221., stav 1. Krivičnog zakona. Nakon što je proučio spis, Vrhovni sud je zaključio da su radnje podnositelja predstavke sadržavale sva obilježja bića krivičnog djela zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom u smislu člana 215.a, stavovi 1. i 2.(b) Zakona. S obzirom da je predmetno djelo bilo činjeno, u najmanju ruku u periodu od 2000. do 8. februara 2006., ispunjeni su materijalni uvjeti da se ovo djelo, zbog svog trajanja, smatra težim djelom prema članu 215.a, stav (2) (v. stav 13. ove presude).

60. Sud nadalje ističe da je vidljivo iz gore navedenog obrazloženja Vrhovnog suda, koje se odnosi na presudu od 8. decembra 1993., da je kod tumačenja uzet u obzir standard sadržan u članu 89., stav 3., koji ukazuje da je pojam produženog krivičnog djela, koji je razvijen kroz sudsku praksu, u Krivični zakon uveden 1994. (v. stavove 20. i 24. ove presude), što će reći, prije prvog napada podnositelja predstavke na njegovu suprugu za koji je osuđen (v. nasuprot tome predmet *Veeber*, citiran ranije u tekstu ove presude, stav 37.). Zaista, kako je i sam podnositelj predstavke potvrdio u svojim podnescima Sudu, on nije osporavao predvidljivost primjene standarda člana 89., stav 3. na njegov slučaj pred domaćim sudovima.

61. Prema toj odredbi, produženo krivično djelo je definirano kao više pojedinačnih djela potaknutih istom svrhom, koja čine isto krivično djelo i koja su povezana time što su počinjena na identičan ili sličan način, u bliskom vremenskom intervalu i bila usmjerena na isti cilj. Iz jasne i uvriježene sudske prakse Vrhovnog suda, kao i iz stavova izraženih u pravnoj literaturi, proizilazi (v. stavove 25.-27. ove presude) da se produženo krivično djelo treba smatrati jednim djelom, čija se klasifikacija u češkom krivičnom pravu mora cijeliti prema pravilima koja su bila na snazi u vrijeme okončanja posljednjeg takvog djela, pod uvjetom da su djela počinjena prema ranijem zakonu bila kažnjiva i prema starom zakonu.

62. Budući da su postupci podnositelja predstavke prije 1. juna 2004. predstavljali kažnjiva krivična djela prema članovima 197.a ili 221., stav 1. Krivičnog zakona i da su sadržavala obilježja bića krivičnog djela iz člana 215.a, Sud prihvata da utvrđivanje krivične odgovornosti temeljem spomenute odredbe u odnosu na djela počinjena prije tog datuma ne predstavlja retroaktivnu primjenu štetnijeg krivičnog prava, koja je zabranjena Konvencijom. Štaviše, u svojoj presudi od 10. juna 2008. Ustavni sud je utvrdio da su odluke domaćih sudova u predmetu podnositelja predstavke bile logične i dosljedne i da nisu imale retroaktivnih učinaka zabranjenih Konvencijom. Sud ne nalazi ništa što bi ukazivalo da je ovakav stav na bilo koji način obojen nepredvidivošću u smislu člana 7. Konvencije.

63. U ovim okolnostima, a imajući na umu jasnoću s kojom su formulirane relevantne domaće odredbe, koje su dodatno rasvijetljene tumačenjem domaćih sudova, Sud smatra, s obzirom da je nezakonito ponašanje nastavljeno i nakon 1. juna 2004., datuma kada je krivično djelo zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom uvedena u Krivični zakon, da je podnositelj predstavke mogao i trebao očekivati, po potrebi i uz odgovarajući pravni savjet, da će mu se suditi za produženo krivično djelo

prema zakonu koji je važio u vrijeme kada je počinio posljednje djelo, odnosno prema članu 215.a Krivičnog zakona. Stoga, nema razloga sumnjati da je podnositelj predstavke bio u poziciji da predvidi, ne samo za razdoblje nakon stupanja na snagu ove odredbe 1. juna 2004., već i za period od 2000. pa do tog datuma, da bi mu se moglo suditi za produženo krivično djelo, kako je opisano ranije, i da shodno tome prilagodi svoje ponašanje (v. *mutatis mutandis*, *Streletz, Kessler i Krenz*, citiran ranije u tekstu ove presude, stav 82., i *Achour protiv Francuske* [GC], br. 67335/01, stavovi 52.-53., ECHR 2006-IV).

64. U tom kontekstu, Sud je uvjeren ne samo da je krivično djelo za koje je podnositelj predstavke osuđen imalo pravnu osnovu u relevantnom "domaćem ... pravu u vrijeme kada je počinjeno" već i da je to pravo dovoljno jasno definiralo djelo, ispunjavajući time kvalitativni zahtjev predvidljivosti koji proističe iz nezavisnog značenja pojma „prava“ prema članu 7. Konvencije.

(b) Je li kazna izrečena podnositelju predstavke temeljem člana 215.a bila teža

65. Sud, nadalje, ne može prihvatiti tvrdnju podnositelja predstavke da je zbog toga što su domaći sudovi izrekli kaznu temeljem člana 215.a i za ona djela koja su počinjena prije 1. juna 2004. njemu izrečena teža kazna od one koja bi mu inače bila odmjerena.

66. Kao što je već spomenuto, na temelju obrazloženja domaćih sudova, a naročito obrazloženja Vrhovnog suda u vezi s presudom od 21. februara 2008., može se zaključiti su sva obilježja krivičnog djela navedena u članu 215.a, stavovi (1) i (2) Krivičnog zakona utvrđena u odnosu na djela koja je podnositelj predstavke počinio prije stupanja na snagu te odredbe, 1. juna 2004. U odnosu na te radnje, sudovi su izričito naveli da bi one bile kažnjive i prema starom zakonu.

67. Ne postoji ništa što bi ukazivalo da je prethodno spomenuti pristup, koji su domaći sudovi zauzeli, imao štetnog utjecaja na povećanje težine kazne izrečene podnositelju predstavke (v., nasuprot tome, predmet *Veeber* (br. 2), citiran ranije u tekstu ove presude, stav 36.). Naprotiv, da su djela koja je počinio prije 1. juna 2004. razmatrana zasebno od onih koja su počinjena nakon tog datuma, mjerodavno pravilo za odmjeravanje kazne sadržano u članu 35., stav 1. Krivičnog zakona bi rezultiralo kaznom koja bi bila izrečena temeljem odredbe za najteže od svih počinjenih djela, odnosno odredbe člana 215.a Krivičnog zakona. U tom slučaju, kao što je istakla Vlada, bila bi mu odmjerena najmanje ista kazna koja mu je izrečena ili pak teža, zbog toga što bi postojanje više krivičnih djela vrlo vjerovatno bilo tretirano kao otežavajuća okolnost prema članu 34.k Krivičnog zakona.

68. Sud također smatra neuvjerljivom tvrdnju podnositelja predstavke da bi, u slučaju da su ta djela procesuirana zasebno, dva krivična djela (vjerovatno ona od 24. juna 2000. i 17. jula 2003.) već bila zastarjela. Prema članu 67., stav 1. (d) Krivičnog zakona, rok zastare je tri godine za ona djela za koja je maksimalna zapriječena kazna manja od tri godine. Prema tome, čak i da je krivično gonjen samo za tri djela koja su istakli domaći sudovi,

moglo mu se, u svakom slučaju, suditi prema starom zakonu, barem za djelo počinjeno 17. jula 2003., i prema novom zakonu, za jedno djelo počinjeno 8. februara 2006.

69. U svjetlu gore navedenog, Sud je uvjeren da činjenica da su djela počinjena prije stupanja na snagu novog zakona cijenjena prema potonjem zakonu nije išla na štetu podnositelja predstavke u pogledu kažnjavanja. Zaista, njemu je odmjerena samo jedna kazna, koju bi dobio u svakom slučaju za djela počinjena nakon stupanja na snagu novog zakona (v. stav 37. ove presude i, nasuprot tome, presudu u predmetu *Maktouf i Damjanović*, citirana ranije u tekstu ove presude, stav 70.).

(c) Zaključak

70. Prethodna razmatranja su dostatna da Sud na temelju njih zaključi da je kazna izrečena podnositelju predstavke, koji je proglašen krivim za produženo krivično djelo zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom, bila primjenjiva u vrijeme kada je smatrano da je krivično djelo završeno, u skladu sa „pravnom odredbom“ čije su posljedice bile predvidljive. Nije bilo retroaktivne primjene krivičnog zakona i podnositelj predstavke nije bio izložen strožijim pravilima odmjeravanja kazne od onih koja bi se primjenjivala da su krivična djela procesuirana zasebno.

71. Sud je uvjeren da je pristup koji su zauzeli češki sudovi u ovom predmetu u saglasnosti s ciljem i svrhom člana 7. Konvencije, koji osigurava da niko neće biti podvrgnut proizvoljnom krivičnom gonjenju, osuđivanju i kažnjavanju (v. stav 50. ove presude). Osim toga, jačanje domaćih mehanizama pravne zaštite protiv nasilja u porodici – a takvo nasilje prema ženama i dalje predstavlja veliku zabrinutost u savremenim evropskim društvima (v. stav 38. ove presude i presudu u predmetu *Opuz protiv Turske*, br. 33401/02, ECHR 2009.) – također odražava poštivanje fundamentalnih principa Konvencije, čija je srž poštivanje ljudskog dostojanstva i slobode (v., *mutatis mutandis*, *C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 22. novembar 1995., stav 42., Serija A br. 335-C).

72. Kod donošenja gore navedenih zaključaka, Sud je ispitao, u svjetlu člana 7. Konvencije, primjenu produženog krivičnog djela zlostavljanja osobe koja živi pod istim krovom u slučaju podnositelja predstavke prema češkom pravu. Usporedbe radi, vrijedi naglasiti, u ovom kontekstu, da je pojam produženog krivičnog djela, kako je definirano u češkom pravu, u skladu sa evropskom tradicijom koja se odražava u nacionalnom zakonodavstvu velike većine država članica Vijeća Evrope (v. stavove 31. i 33. ove presude) i da se, shodno tome, pitanje predvidljivosti koje je istaknuto u ovom predmetu, ne čini naročito drugačijim od onoga koje bi bilo prisutnog u nacionalnim pravnim sistemima drugih država ugovornica Konvencije u slučaju istih krivičnih djela. Kao što se može vidjeti iz opisa ponašanja podnositelja predstavke koje su dostavile domaće vlasti, njegova djela su bila usmjerena protiv konkretne žrtve, odnosno njegove supruge, i naročito protiv njezinih pravnih interesa fizičkog i psihičkog integriteta, kao i časti. Jasno je, također, da je *modus operandi* bio isti, i da se sastojao od napada počinjenih pod istim krovom; da je postojala vremenska povezanost

između različitih djela, koja su trajala nekoliko godina; da je svako djelo počinjeno tokom tog perioda bilo potaknuto istom kriminalnom namjerom; i da su postupci podnosioca predstavke svaki put predstavljali kršenje krivičnog zakona. Drugim riječima, krivično djelo za koje je podnositelj predstavke osuđen imalo je mnogo zajedničkih obilježja sa drugim krivičnim djelima propisanim u zajednici država Konvencije, kao i sa odgovorima krivično-pravnih sistema, u vidu kazne koja se odmjerava za jedno krivično djelo (v. stavove 33.-37. ove presude).

73. Ukratko, nije bilo povrede člana 7. Konvencije.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

Presuđuje da nije bilo povrede člana 7. Konvencije.

Presuda je sastavljena na engleskom i francuskom jeziku i objavljena u pisanom obliku 27. januara 2015.

Michael O'Boyle
Zamjenik registrara

Dean Spielmann
Predsjednik

U skladu sa članom 45., stav 2. Konvencije i pravilom 74., stav 2. Poslovnika Suda, sljedeća izdvojena mišljenja nalaze se u prilogu ove presude:

- (a) Saglasno mišljenje sudije Ziemelea;
- (b) Saglasno mišljenje sudije Pinto de Albuquerquea.

D.S.

Izdvojena mišljenja nisu prevedena, ali ih sadrži presuda na engleskom i/ili francuskom jeziku, kao službenim jezicima, te se mogu pročitati u bazi podataka o sudskoj praksi Suda HUDOC.

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015.

Službeni jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je finansiran uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud i Sud nije odgovoran za njegovu kvalitetu. Prevod se može preuzeti iz HUDOC baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka sa kojom je Sud podijelio. Prevod se može umnožavati u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da se navede puni naziv predmeta, zajedno sa naznakom autorskih prava i referencom na Zakladni fond za ljudska prava. Ukoliko se bilo koji dio ovog prevoda namjerava koristiti u komercijalne svrhe, kontaktirajte publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights 2015.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2015.

Les langues officielles de la Cour européenne de droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante publishing@echr.coe.int.